

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนา
รูปแบบการพัฒนาคู่มือให้มีความสามารถในการ
จัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด : กรณีศึกษา
โรงเรียนบ้านท่าวัด “คุรุราษฎร์บำรุงวิทย์”
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
สกลนคร เขต 1

- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สำราญ กำจัดภัย

**การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาครู
ให้มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด : กรณีศึกษา
โรงเรียนบ้านท่าวัด “คุรุราษฎร์บำรุงวิทย์”
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต 1**

**Participatory Action Research for Developing a Teachers Development
Model to Make Them Be Able to Manage Learning with Emphasis on
Thinking : A Case in Ban Tha Wat “Kuru Rat Bamrung Wit” School
under the Office of Sakon Nakhon Educational Service Area 1**

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สำราญ กำจัดภัย¹

บทคัดย่อ

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อ 1) พัฒนารูปแบบการพัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิดและ 2) ศึกษาผลการใช้รูปแบบการพัฒนาครูที่พัฒนาขึ้น กลุ่มเป้าหมายเป็นครู โรงเรียนบ้านท่าวัด “คุรุราษฎร์บำรุงวิทย์” สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนครเขต 1 ปีการศึกษา 2551 จำนวน 14 คน การดำเนินการวิจัยมี 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นเตรียมการ 2) ขั้นศึกษาปัญหาและกำหนดวิธีการแก้ไข 3) ขั้นวางแผนปฏิบัติการแก้ปัญหา 4) ขั้นวางแผนติดตามและประเมินผล 5) ขั้นปฏิบัติการตามแผนที่วางไว้ และ 6) ขั้นประเมินผลการปฏิบัติการแก้ปัญหา ผลการวิจัย สรุปได้ดังนี้

1. รูปแบบการพัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด มีองค์ประกอบได้แก่ 1) ชื่อรูปแบบ 2) ความเป็นมาและความสำคัญ 3) แนวคิดพื้นฐาน 4) หลักการ 5) วัตถุประสงค์ 6) เนื้อหา 7) กระบวนการ 8) สื่อและแหล่งเรียนรู้ และ 9) การวัดและประเมินผล โดยแนวคิดพื้นฐานสำคัญมี 3 ประการ คือ การฝึกอบรมอย่างมีส่วนร่วม การฝึกอบรมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน และการอบรมเพื่อแก้ไขปัญหาการปฏิบัติงานแบบครบวงจร

2. ผลการใช้รูปแบบพัฒนาครู พบว่า 1) ก่อนการพัฒนา ครูมีคะแนนเฉลี่ยของความรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิดเท่ากับร้อยละ 45.73 แต่หลังการพัฒนาครูมีคะแนนเฉลี่ยสูงขึ้นเป็นร้อยละ 73.93 ซึ่งสูงกว่าก่อนการพัฒนาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 2) หลังการพัฒนาครูทุกคนมีความสามารถในการจัดทำ

¹ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

แผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิดผ่านเกณฑ์ที่กำหนด กล่าวคือ แผนการจัดการเรียนรู้ที่ครูกลุ่มเป้าหมายสร้างขึ้น มีความเหมาะสมผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และ 3) หลังการพัฒนา ครูมีความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบการพัฒนาครูในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

Abstract

The objectives of this participatory action research were (1) to study the state, problem, and need of teachers in the target school concerning development of teachers to be able to manage learning with emphasis on thinking, (2) to develop a model for development of teachers to be able to manage learning with emphasis on thinking, (3) to compare teacher' knowledge of learning management with emphasis on thinking before and after development, (4) to evaluate teacher' ability to make a learning plan with emphasis on thinking and (5) to investigate teachers' satisfaction with implementing the teachers development plan.

The target group were 14 teachers at Ban Tha Wat "Kuru Rat Bumrung Wit" School under the Office of Sakon Nakhon Educational Service Area 1 in academic year 2008. The study consisted of 6 steps: (1) preparation, (2) problem investigation and specifying how to resolve the problem, (3) planning to resolve the problem, (4) following-up and evaluating the results, (5) implementing the plan and (6) evaluating the results of problem solution. The findings can be concluded as follows:

1. Every teacher had a congruent opinion that students' ability to think was in the unsatisfactory criterion, so teachers should be promoted with ability development. They should be able to manage learning with emphasis on thinking through attending a workshop both in theory and practice. A trainer should be assigned to give some advice. Close and regular supervision, following-up and evaluation should be conducted. A package of learning for review and further learning by themselves should be given. The example of a lesson plan with emphasis on thinking should be prepared and the school library should have books, texts, related research reports. Document for introducing websites should be produced including how to search examples of innovation for learning with emphasis on thinking. Experts in demonstrating instruction with emphasis on thinking in the real situation should be invited. A field trip to a successful school in learning management with emphasis on thinking should be made.

2. The model for development of teachers to be able to manage learning with emphasis on thinking was based on three important basic ideas like participatory training, school-based training, and training for resolving performance problems comprehensively. Components of the model comprised (1) model name, (2) its background and importance, (3) basic theory ideas (4) principle, (5) objectives, (6) content, (7) process, (8) media and sources of learning, and (9) measurement and evaluation.

3. The results of implementing the teacher development model revealed (1) that before the development, teacher had an average score of 45.73% for their knowledge about learning management with emphasis on thinking, whereas after the development they got an average score of 73.93% which was significantly higher than before the development at the .01 level; (2) that after the development every teacher had their ability to make a learning management plan with emphasis on thinking and met the criterion; and (3) that after the development, teachers were satisfied with implementation of the overall teachers development model at the highest level.

ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย

“การคิด” เป็นความสามารถที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ทุกคน และสามารถพัฒนาได้ถ้าได้รับการฝึกอย่างเหมาะสม ด้วยเหตุผลนี้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 จึงได้มุ่งเน้นให้ผู้เรียนรู้จักพึ่งตนเอง ริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง ดังมาตรา 24 ที่ระบุให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนโดยการฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้ใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหา รวมทั้งจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติ ให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน). 2547: 13-14)

ถึงแม้ว่า พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติดังกล่าวจะได้ระบุให้สถานศึกษาทุกแห่งฝึกทักษะกระบวนการคิดให้กับผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง แต่ผลผลิตจากการจัดการศึกษากลับไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง ดังผลการวิจัยของอวยพร เรื่องตระกูล และสุวิมล ว่องวาณิช (อวยพร เรื่องตระกูล และสุวิมล ว่องวาณิช. 2547 อ้างถึงใน สมบัติ การจนารักษ์. 2549 :3) ได้ศึกษาเกี่ยวกับทักษะการคิดของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในสถานศึกษาทุกสังกัดใน 5 ภูมิภาคทั่วประเทศไทย พบว่า สถานศึกษาทั้ง 2 ระดับชั้นมีนักเรียนที่มีทักษะการคิดอยู่ในระดับคุณภาพดีไม่ถึงร้อยละ 50 ของจำนวนสถานศึกษาทั้งหมด ในขณะที่เดียวกัน ผลการประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานรอบแรก โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ยังชี้ชัดว่า สถานศึกษาส่วนใหญ่ ไม่ผ่านเกณฑ์ในมาตรฐานที่ 4 “ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์”

ในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นไปตามผลลัพธ์ที่คาดหวังของหลักสูตร ปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างมากคือ คุณภาพการจัดการเรียนการสอนของครู กล่าวคือ ครูต้องมีความรู้ความเข้าใจเป้าหมายการจัดการศึกษาและหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีการวิเคราะห์ศักยภาพของผู้เรียนและเข้าใจผู้เรียนเป็นรายบุคคล มีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีความสามารถใช้เทคโนโลยีในการพัฒนาการเรียนรู้ของตนเองและผู้เรียน มีการประเมินผลการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับสภาพการเรียนรู้ที่จัดให้ผู้เรียนและอิงพัฒนาการของผู้เรียน มีการนำผลการประเมินมาปรับเปลี่ยนการเรียนการสอนเพื่อพัฒนา

ผู้เรียนได้เต็มตามศักยภาพ และมีการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนและนำไปใช้พัฒนาผู้เรียน (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน). มปป. : 13)

“ครูผู้สอน” เป็นผู้มีความสำคัญยิ่งในการพัฒนาการคิดของผู้เรียน ดังนั้นครูผู้สอนจึงจำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมให้มีศักยภาพในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิดอย่างมีระบบ จริงจัง และต่อเนื่อง ซึ่งในอดีตที่ผ่านมา การพัฒนาครูนิยมนำมาจัดในรูปแบบการฝึกอบรม ที่มีกบบริหารจัดการทุกอย่างเสร็จสรรพภายในช่วงเวลาสั้น ๆ โดยทีมงานจัดการอบรมและวิทยากร เมื่ออบรมเสร็จก็แยกย้ายกันไป ไม่มีการนิเทศ ติดตามผล แต่ในปัจจุบันได้มีการนำเอาแนวคิด “การฝึกอบรมอย่างมีส่วนร่วม” มาใช้กันอย่างกว้างขวางในวงการสาธารณสุข ส่วนในวงการศึกษายังมีไม่มากนัก ซึ่งแนวคิดนี้ ใช้กลวิธีและข้อดีของการมีส่วนร่วมมาพัฒนาศักยภาพของผู้เข้ารับการอบรม โดยจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ตามความสนใจของผู้เข้าอบรมภายใต้กรอบของหลักสูตร บนหลักการและทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นในการมีส่วนร่วม มีการเตรียมการและการออกแบบหลักสูตรที่ดี มีรูปแบบกระบวนการอบรมที่เหมาะสม (จงกลณี ชุตินาเทวินทร์. 2544 : 124-125)

อีกแนวคิดหนึ่งที่น่าจะนำมาประยุกต์ใช้ก็คือ “การฝึกอบรมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน” ที่มีแนวคิดว่าการฝึกอบรมที่ดีจะต้องให้ความสำคัญทั้งการเพิ่มพูนความรู้ความสามารถ ทักษะการทำงานและเจตคติที่ดีต่อการทำงานของบุคคลในองค์กร โดยต้องทำให้ครบระบบอย่างทั่วถึง ทั้งระดับบริหารและระดับปฏิบัติเพื่อเอื้อซึ่งกันและกัน (ประวิต เอรารวรรณ์ และคณะ. 2541 : 19) อย่างไรก็ตาม หากต้องการให้การฝึกอบรมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานดำเนินการอย่างเป็นระบบสอดคล้องกับสภาพจริงในโรงเรียน “การอบรมเพื่อแก้ไขปัญหาการปฏิบัติงานแบบครบวงจร” ก็น่าจะเป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่ควรนำมาประยุกต์ใช้ร่วมกัน ซึ่งขั้นตอนการอบรม เริ่มจากองค์กรนั้น ๆ มองเห็นปัญหาที่จำเป็นจะต้องแก้ไข ฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องพิจารณากระบวนการแก้ปัญหาพร้อมกัน เสนอและเลือกแนวทางแก้ปัญหา จากนั้นวางแผนปฏิบัติการ ซึ่งในแผนปฏิบัติการอาจมีการอบรม เป็นวิธีการหนึ่งร่วมกับวิธีการอื่น ๆ ที่เลือกไว้ เมื่อวางแผนเสร็จก็ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ไปตามแผน มีการนิเทศ ติดตาม และประเมินผลเป็นระยะ ๆ รวมทั้งหลังจากที่ผู้เข้ารับการอบรมกลับไปปฏิบัติงานในสถานการณ์จริง (จงกลณี ชุตินาเทวินทร์. 2544 : 28)

จากความสำคัญของการพัฒนาการคิดของผู้เรียน สภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้ของครู และแนวคิดเกี่ยวกับการฝึกอบรมครูดังกล่าวข้างต้น น่าจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อ “การพัฒนากระบวนการพัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด” ถ้ารูปแบบการพัฒนาครูดังกล่าวสามารถนำไปใช้ได้จริงอย่างมีประสิทธิภาพและ ประสิทธิผล ก็จะช่วยให้ทั้งครูผู้สอนและผู้เรียนในโรงเรียนเป้าหมายมีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานที่วางไว้ อีกทั้งยังสามารถนำไปประยุกต์ ใช้ในโรงเรียนอื่น ๆ ได้อีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องการของครูในโรงเรียนเป้าหมาย เกี่ยวกับการพัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด
3. เพื่อศึกษาความสามารถของครูในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด ดังนี้
 - 3.1 เปรียบเทียบความรู้ ความเข้าใจของครูเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด ก่อนและหลังการพัฒนาตามรูปแบบการพัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด
 - 3.2 ประเมินความสามารถของครูในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด โดยพิจารณาจากความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้
4. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของครูต่อการใช้รูปแบบการพัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมาย เป็นครูผู้สอนในโรงเรียนบ้านท่าวัด “คุรุราษฎร์บำรุงวิทย์” สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนครเขต 1 จำนวน 14 คน เป็นครูผู้ชาย 7 คน และครูผู้หญิง 7 คน
2. ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ประกอบด้วย คณะผู้วิจัย ครูกลุ่มเป้าหมาย และผู้อำนวยการ โรงเรียนบ้านท่าวัด “คุรุราษฎร์บำรุงวิทย์” สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนครเขต 1
3. ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ 1) สภาพ ปัญหา และความต้องการของครู เกี่ยวกับการพัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด 2) รูปแบบการพัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด 3) ความสามารถของครูในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด ประกอบด้วย 2 ตัวแปรย่อยคือ ความรู้ความเข้าใจของครูเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด และความสามารถในการจัดทำแผนการเรียนรู้ที่เน้นการคิด และ 4) ความพึงพอใจของครูต่อการใช้รูปแบบการพัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด
4. ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ คือ การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยมีการศึกษาข้อมูลต่าง ๆ ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ
5. ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย คือ ภาคเรียนที่ 1 และภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2551

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยดังภาพต่อไปนี้

นิยามศัพท์เฉพาะ

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นิยามศัพท์เฉพาะต่างๆ ดังนี้

1. การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการแสวงหาความรู้ตามหลักการของการวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์ ซึ่งมีวัตถุประสงค์มุ่งไปที่การแก้ปัญหาหรือพัฒนากลุ่มเป้าหมาย โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมายทั้งในแง่ของผู้ร่วมกระบวนการวิจัย และผู้มีส่วนส่วนในการใช้ประโยชน์ของการวิจัย ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างคณะผู้วิจัยในฐานะนักวิจัยภายนอกจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร กับกลุ่มเป้าหมาย อันได้แก่ ผู้อำนวยการ โรงเรียนและครูผู้สอนโรงเรียนบ้านท่าวัด สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต 1 ในฐานะนักวิจัยภายใน

2. รูปแบบการพัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด หมายถึงแบบแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับครู โดยมีเป้าหมายสำคัญเพื่อให้ครูมีความรู้ความเข้าใจและความสามารถในการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาการคิดของผู้เรียน การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ใช้หลักการสำคัญ 3 ประการ คือ (1) การพัฒนาไปด้วยกันทั้งโรงเรียน (2) การมีส่วนร่วมระหว่างผู้ฝึก (วิทยากร) ผู้รับการฝึก (ครู) และผู้บริหารโรงเรียน และ (3) การพัฒนาหรือแก้ปัญหาแบบครบวงจร โดยเริ่มต้นจากการระบุปัญหาและค้นหาสาเหตุ การเลือกประเด็นปัญหาที่ต้องการแก้ไข การแสวงหาและเลือกวิธีการแก้ปัญหา การวางแผนแก้ปัญหา และแผนการติดตามประเมินผล การจัดทำแผนปฏิบัติการ การปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการที่วางไว้ การติดตามและประเมินผล การให้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อการปรับปรุง ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขต่อไปจนกว่าปัญหาจะหมดไปหรือคลี่คลายอยู่ในเกณฑ์ที่พอใจ

3. ความสามารถของครูในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด หมายถึง ผลลัพธ์อันเกิดจากการที่ครูได้รับการพัฒนาตามรูปแบบการพัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้อย่างเน้นการคิด ในที่นี้พิจารณาได้จาก 2 ตัวชี้วัด ได้แก่ (1) ความรู้ ความเข้าใจของครูเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด และ (2) ความสามารถในการจัดทำแผนการเรียนรู้อย่างเน้นการคิด

3.1 ความรู้ ความเข้าใจของครูเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด หมายถึง พฤติกรรมทางปัญญาของครูที่บ่งบอกว่ามีความรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาการคิดของผู้เรียนในขอบข่ายเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การวิเคราะห์ผู้เรียน ทักษะการคิด ลักษณะการคิด และกระบวนการคิดต่าง ๆ รูปแบบการสอน วิธีสอน และเทคนิคการสอนที่ส่งเสริมการคิดของผู้เรียน การเลือกสื่อ อุปกรณ์ นวัตกรรม แหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดของผู้เรียน วิธีการวัดและประเมินความสามารถในการคิดของผู้เรียน การออกแบบการเรียนรู้ที่เน้นการคิด และการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด พฤติกรรมทางปัญญาดังกล่าวข้างต้น อาจแสดงออกโดยการบอก การบรรยาย การอธิบาย การยกตัวอย่าง หรือการตัดสินใจคุณค่า ซึ่งสามารถวัดได้โดยใช้แบบทดสอบ ความรู้ ความเข้าใจของครูเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด และแบบประเมินตนเองที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

3.2 ความสามารถในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด หมายถึง พฤติกรรมทางปัญญาของครูที่แสดงออกในการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด โดยพิจารณาได้จาก

ความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิดที่ครูกลุ่มเป้าหมายแต่ละคนพัฒนาขึ้น ประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญตามแบบประเมินความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด ซึ่งมีระดับความเหมาะสมเป็นมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

4. ความพึงพอใจของครูต่อการใช้รูปแบบการพัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด หมายถึง ความรู้สึก หรือความคิดเห็นในเชิงบวกของครูกลุ่มเป้าหมายเกี่ยวกับการได้รับการพัฒนาตามรูปแบบการพัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด ซึ่งสามารถวัดได้โดยใช้แบบสอบถามความพึงพอใจของครูต่อการใช้รูปแบบการพัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิดที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างคณะผู้วิจัย และบุคลากรทุกคนในโรงเรียนบ้านท่าวัด “คุรุราษฎร์บำรุงวิทย์” สังกัดสำนักงานพื้นที่การศึกษาสกลนครเขต 1 ปีการศึกษา 2551 ซึ่งขั้นตอนการดำเนินการวิจัยมีดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นเตรียมการ ประกอบด้วยกิจกรรมย่อย ได้แก่ 1) เพิ่มพูนความรู้ให้กับคณะผู้วิจัย โดยคณะผู้วิจัยร่วมกันศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการพัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด และ 2) เสริมสร้างความร่วมมือกับโรงเรียนพื้นที่เป้าหมาย

ขั้นที่ 2 ขั้นศึกษาปัญหาและกำหนดวิธีการแก้ไข ประกอบด้วยกิจกรรมย่อย ได้แก่ 1) สำรวจสภาพปัญหา และความต้องการพัฒนาความสามารถในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด โดยใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้น และ 2) กำหนดแนวทางหรือวิธีการพัฒนาความสามารถในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด

ขั้นที่ 3 ขั้นวางแผนปฏิบัติการแก้ปัญหา ประกอบด้วยกิจกรรมย่อย ได้แก่ 1) นำเสนอและอภิปรายรูปแบบการพัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด และ 2) จัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด

ขั้นที่ 4 ขั้นวางแผนติดตามและประเมินผล ประกอบด้วยกิจกรรมย่อย ได้แก่ 1) จัดทำแผนติดตามและประเมินผลการพัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด และ 2) สร้างเครื่องมือติดตามและประเมินผลการพัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด ได้แก่ แบบทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด แบบประเมินความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด และแบบสอบถามความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบการพัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด

ขั้นที่ 5 ขั้นปฏิบัติการตามแผนที่วางไว้ ประกอบด้วยกิจกรรมย่อย ได้แก่ 1) นำแผนปฏิบัติงานตามกิจกรรมต่าง ๆ ที่ระบุในโครงการ และแผนการติดตามและประเมินโครงการไปปฏิบัติจริง 2) ติดตามตรวจสอบ และประเมินผลระหว่างปฏิบัติการ 3) ให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เกี่ยวข้องเพื่อประกอบการวางแผนปรับปรุง และ 4) วางแผนปรับปรุง และดำเนินการตามแผนต่อไปจนกว่าจะดีขึ้น

ขั้นที่ 6 ขั้นประเมินผลการปฏิบัติการแก้ปัญหา ประกอบด้วยกิจกรรมย่อยได้แก่ 1) วิเคราะห์ความสามารถของครูในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด โดยการเปรียบเทียบความรู้ ความเข้าใจของครูเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิดก่อนและหลังการพัฒนา ทั้งที่เป็นข้อมูลที่ได้จากแบบทดสอบและแบบประเมินตนเอง และวิเคราะห์ความสามารถในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด โดยใช้การประเมินความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิดที่ครูพัฒนาขึ้นกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ และ 2) ประเมินความพึงพอใจของครูกลุ่มเป้าหมายต่อการใช้รูปแบบการพัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด

ผลการวิจัย

จากการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด ได้ข้อสรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. ครูทุกคนมีความเห็นสอดคล้องกันว่า ความสามารถในการคิดของนักเรียนอยู่ในเกณฑ์ไม่น่าพอใจ ควรส่งเสริมให้ครูได้รับการพัฒนาความสามารถในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด โดยการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ จัดให้มีพี่เลี้ยงคอยให้คำแนะนำ จัดระบบนิเทศ ติดตาม และประเมินผลอย่างใกล้ชิดและสม่ำเสมอ จัดให้มีชุดการเรียนรู้เพื่อทบทวนและศึกษาเพิ่มเติมด้วยตนเอง จัดหาตัวอย่างแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด รวมทั้งหนังสือ ตำรา และรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องไว้ในห้องสมุดของโรงเรียน จัดทำเอกสารแนะนำ Website รวมทั้งวิธีการสืบค้น จัดหาตัวอย่างนวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนาการคิด เชิญวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญมาสาธิตการสอนที่เน้นการคิดในสถานการณ์จริง และศึกษาดูงานโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด

2. รูปแบบการพัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด มีองค์ประกอบดังนี้ 1) ชื่อรูปแบบ 2) ความเป็นมาและความสำคัญ 3) แนวคิดทฤษฎีพื้นฐาน 4) หลักการ 5) วัตถุประสงค์ 6) เนื้อหา 7) กระบวนการ 8) สื่อและแหล่งเรียนรู้ และ 9) การวัดและประเมินผล โดยมีรายละเอียดพอสังเขปในบางองค์ประกอบหลัก ๆ ดังนี้

2.1 แนวคิดพื้นฐานของรูปแบบ ได้แก่ การฝึกอบรมอย่างมีส่วนร่วม การฝึกอบรมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน และการอบรมเพื่อแก้ไขปัญหาการปฏิบัติงานแบบครบวงจร

2.2 หลักการสำคัญของรูปแบบ ได้แก่ 1) บุคลากรทุกคนในโรงเรียนรับรู้ เข้าใจ ต้องการ และยินดีเข้าร่วมกิจกรรม 2) ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างบุคลากรในโรงเรียนและทีมวิทยากรภายนอกในการวิเคราะห์ปัญหาและค้นหาแนวทางแก้ไข 3) ทีมวิทยากรทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา ผู้อำนวยการความสะดวก ผู้ให้การช่วยเหลือ ชี้แนะ และให้ข้อมูลย้อนกลับ ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี และความมั่นใจในการทำงานร่วมกัน 4) มุ่งเปลี่ยนแปลงทั้งความรู้ ความสามารถในการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด การนำแผนการจัดการเรียนรู้สู่การปฏิบัติจริงในห้องเรียน รวมทั้งเจตคติที่ดีต่อการสอนเพื่อพัฒนาการคิดของผู้เรียน และ 5) การพัฒนาครูจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และเว้นระยะเวลาการทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามรูปแบบพอสมควร เพื่อให้ครูได้มีโอกาสดทบทวนความรู้ ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม และฝึกปฏิบัติจริงด้วยตนเอง

2.3 วัตถุประสงค์หลักของรูปแบบ คือ 1) เพื่อพัฒนาความรู้ของครูเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นกระบวนการคิด และ 2) เพื่อพัฒนาความสามารถของครูในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิดและการนำแผนการจัดการเรียนรู้ไปใช้

2.4 เนื้อหาของรูปแบบ ได้แก่ 1) การวิเคราะห์ผู้เรียน การคิดและการพัฒนาการคิด 2) รูปแบบการสอน วิธีสอน และเทคนิคการสอนที่ส่งเสริมการคิดของผู้เรียน 3) การเลือกสื่อ อุปกรณ์ นวัตกรรม แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ที่ส่งเสริมการคิดของผู้เรียน 4) วิธีการวัดและประเมินความสามารถในการคิดของผู้เรียน 5) การออกแบบการเรียนรู้ที่เน้นการคิด และ 6) การเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด

2.5 กระบวนการของรูปแบบ แบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ ระยะเตรียมการก่อนการพัฒนา และระยะปฏิบัติการ นิเทศ และติดตามการพัฒนา ซึ่งกิจกรรมการพัฒนาครู ประกอบด้วย

1) กิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งมีทั้งการเพิ่มพูนความรู้เชิงทฤษฎี และการฝึกทักษะปฏิบัติในสถานการณ์จำลอง หรือตามกิจกรรมฝึกทักษะที่จัดเตรียมไว้

2) กิจกรรมสาธิตการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิดโดยวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญ

3) กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง จากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ได้แก่ ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง หนังสือ ตำรา และรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตัวอย่างแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด และเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

4) กิจกรรมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ได้แก่ การจัดหาพี่เลี้ยงให้คำแนะนำเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด การติดตามให้คำปรึกษา ให้การช่วยเหลือ ชี้แนะ และให้ข้อมูลย้อนกลับโดยทีมวิทยากร ซึ่งสามารถจัดได้หลายรูปแบบ ได้แก่ การเยี่ยมโรงเรียน การให้คำปรึกษาทางโทรศัพท์ การตรวจชิ้นงานและให้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อการปรับปรุงแก้ไข รวมทั้งการเรียนรู้จากโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด

2.6 สื่อ และแหล่งเรียนรู้ มีหลายรูปแบบ เช่น เอกสารประกอบการอบรม ชุดนำเสนอเพาเวอร์พอยต์ประกอบการบรรยายของวิทยากร ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ฐานข้อมูลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ตัวอย่างแผนการจัดการเรียนรู้ และนวัตกรรมการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาการคิด หนังสือ ตำราต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด

2.7 การวัดและประเมินผล วัดและประเมินผลตามวัตถุประสงค์ของรูปแบบโดยใช้แบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด แบบประเมินความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด และแบบสอบถามความพึงพอใจของครูต่อการใช้รูปแบบการพัฒนาครู

3. ผลการใช้รูปแบบพัฒนาครู พบว่า

3.1 ก่อนการพัฒนาครูกลุ่มเป้าหมายมีคะแนนเฉลี่ยของความรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิดเท่ากับร้อยละ 45.73 แต่หลังการพัฒนา มีคะแนนเฉลี่ยสูงขึ้นเป็นร้อยละ 73.93 ซึ่งสูงกว่าก่อนการพัฒนาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3.2 หลังการพัฒนาครูกลุ่มเป้าหมายทุกคนมีความสามารถในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิดผ่านเกณฑ์ที่กำหนด กล่าวคือ แผนการจัดการเรียนรู้ที่ครูกลุ่มเป้าหมายสร้างขึ้น มีความเหมาะสมผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือ 3.50 ขึ้นไป (คะแนนเต็ม 5)

4. หลังการพัฒนา ครูกลุ่มเป้าหมายมีความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบการพัฒนาครูในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

อภิปรายผลการวิจัย

รูปแบบการพัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิดที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสม สามารถนำไปใช้ได้จริงกับกลุ่มเป้าหมาย และบรรลุตามวัตถุประสงค์ของรูปแบบทุกประการ กล่าวคือ ครูกลุ่มเป้าหมายมีความรู้ (เชิงทฤษฎี) เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด สามารถนำความรู้ที่ได้ไปจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด และนำแผนการจัดการเรียนรู้นั้นไปทดลองใช้จริงในห้องเรียน สร้างความพึงพอใจอย่างมากทั้งครูและนักเรียน ทั้งนี้เนื่องจากเหตุผลสำคัญ ดังนี้

1. รูปแบบการพัฒนาครูดังกล่าวได้ถูกพัฒนาขึ้นอย่างมีระบบ เป็นขั้นเป็นตอนตามระเบียบแบบแผนของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยเริ่มจาก 1) คณะผู้วิจัยร่วมกันศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด วิเคราะห์เชื่อมโยงความสัมพันธ์ขององค์ความรู้ต่าง ๆ ที่ได้ เพื่อลงสรุปให้เห็นภาพของแนวคิด หลักการ กระบวนการ วิธีการ และอื่น ๆ สำหรับใช้เป็นแนวทางในการสร้างรูปแบบการพัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด 2) คณะผู้วิจัยลงพื้นที่เพื่อเสริมสร้างความร่วมมือจากโรงเรียนเป้าหมายและศึกษาข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียน 3) คณะผู้วิจัยและกลุ่มเป้าหมายร่วมกันศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องการเกี่ยวกับการพัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด พร้อมกันกำหนดแนวทางพัฒนา จากนั้นร่วมกันสร้างเป็นรูปแบบ จัดทำแผนปฏิบัติการ แผนติดตามและประเมินผลการพัฒนา 4) ร่วมกันปฏิบัติการตามแผนที่วางไว้ พร้อมทั้งกำกับ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานอย่างใกล้ชิดโดยใช้เครื่องมือที่หลากหลาย ได้แก่ การสังเกต แบบสอบถาม การพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ แบบทดสอบ และการตรวจชิ้นงาน และ 5) ร่วมกันสะท้อนผลการติดตามประเมินผลการดำเนินงาน และดำเนินการปรับปรุงแก้ไขเมื่อพบข้อบกพร่อง

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่าการใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการพัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิดนั้น เป็นกระบวนการที่ดำเนินไปอย่างมีระบบ โดยทุกขั้นตอนอาศัยความร่วมมือ ร่วมแรงร่วมใจกันระหว่างคณะผู้วิจัย และบุคลากรทุกคนในโรงเรียนเป้าหมาย ทำให้ได้รูปแบบการพัฒนาครูตรงกับสภาพ ปัญหา ความต้องการของครูกลุ่มเป้าหมาย และสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของรูปแบบที่วางไว้ ซึ่งสอดคล้องกับข้อสรุปของ กมล สุดประเสริฐ (2540 : 8-9) ที่กล่าวไว้ว่า การใช้การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมอย่างถูกต้อง จะเกิดผลสัมฤทธิ์กับกลุ่มเป้าหมายอย่างน้อย 3 ประการ คือ 1) ได้เรียนรู้เพิ่มขึ้น 2) มีการกระทำมากขึ้น และ 3) มีการเผยแพร่พลังความรู้นั้นมากขึ้น และพร้อมที่จะเผชิญกับปัญหาอื่น ๆ ต่อไป

2. รูปแบบการพัฒนาคูให้มีสามารถในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด ถูกพัฒนาขึ้นโดยมีแนวคิดพื้นฐานที่เหมาะสม 3 ประการ ดังนี้

2.1 การฝึกอบรมอย่างมีส่วนร่วม เป็นแนวคิดที่ใช้กลวิธีและข้อดีของการมีส่วนร่วมมาพัฒนาศักยภาพของผู้เข้าอบรม โดยจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ตามความสนใจในกรอบของหลักสูตร บนหลักการและทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็น (จกกลณี ชุตินาเทวินทร์. 2544 :125)

2.2 การอบรมเพื่อแก้ไขปัญหาการปฏิบัติงานแบบครบวงจร ซึ่งกระบวนการอบรมมี 22 ขั้นตอน ได้แก่ 1) สำรวจปัญหาหรือความจำเป็น 2) ระบุปัญหา 3) ระบุสาเหตุของปัญหา 4) นิยามปัญหา 5) เสนอทางเลือกเพื่อแก้ปัญหา 6) ประเมินทางเลือก 7) ตกลงใจเลือกวิธีการแก้ปัญหาทางใดทางหนึ่ง โดยที่ 8) แนวทางเลือกมี 2 แนวทางคือ เลือกการฝึกอบรม และเลือกวิธีอื่นที่ไม่ใช่การอบรม ซึ่งถ้าเลือกการฝึกอบรม ให้ดำเนินขั้นตอนต่อไปคือ 9) วิเคราะห์หาความจำเป็น 10) ระบุพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในวัตถุประสงค์ 11) ระบุวิธีวัดผลการปฏิบัติงาน 12) ระบุกลุ่มเป้าหมายและเนื้อหาวิชาอบรม 13) เตรียมแบบทดสอบ 14) เตรียมเทคนิค 15) พัฒนาสื่อและอุปกรณ์การสอน 16) ทดลองแบบทดสอบการอบรม 17) ดำเนินการอบรม 18) วัดการเรียนรู้หลังอบรม 19) ผู้อบรมกลับไปทำงาน 20) การติดตามผล 21) วัดผลการปฏิบัติงานหลังการอบรม และ 22) ตรวจสอบพฤติกรรมหรือผลการปฏิบัติงาน

2.3 การฝึกอบรมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน เป็นรูปแบบการฝึกอบรมที่ให้ความสำคัญทั้งการเพิ่มพูนความรู้ความสามารถ ทักษะการทำงานและเจตคติที่ดีต่อการทำงานของบุคลากรในโรงเรียน โดยการอบรมต้องทำให้ครบระบบอย่างทั่วถึง ทั้งระดับบริหารและระดับปฏิบัติเพื่อเอื้อซึ่งกันและกัน ดังนั้นการฝึกอบรมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง จำเป็นต้องเพิ่มพูนทั้งความรู้ความสามารถ และทักษะในการทำงาน รวมทั้งกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติต่อการทำงานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นๆ ให้กับบุคลากรทั้งโรงเรียน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาในแนวทางเดียวกันทั้งโรงเรียน ขั้นตอนสำคัญในการกำหนดโปรแกรมการฝึกอบรมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน มี 5 ขั้นตอน คือ 1) การระบุปัญหา 2) การระบุแนวทางแก้ไขปัญหาที่อาจเป็นไปได้ 3) การนำแนวทางนั้นไปใช้ 4) การประเมินโปรแกรม และ 5) การพิจารณาปรับปรุงแก้ไข (ถ้าจำเป็น) โดยโปรแกรมดังกล่าวมีลักษณะเฉพาะสำคัญ ได้แก่ 1) เริ่มที่ความต้องการของครูและโรงเรียน 2) จะต้องอยู่ภายใต้ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนหรือส่วนกลาง 3) จะต้องใช้สิ่งที่สำคัญ (Key concepts) และคำสำคัญ (Key words) ที่ได้กำหนดไว้ในกระบวนการวางแผน การนำไปใช้และการประเมิน 4) กิจกรรมทุกอย่างจะต้องกระทำเพื่อตอบสนองความต้องการของโรงเรียน และทุกคนต้องให้ความร่วมมือ และ 5) กระบวนการฝึกอบรมถือเป็นหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติด้วยความเข้าใจ (ประวิต เอรารรรถ และคณะ. 2541 : 19-21)

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่าแนวคิดพื้นฐานทั้ง 3 ประการที่ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการพัฒนาคูให้มีสามารถในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด มีจุดเน้นสำคัญสอดคล้องกันคือ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาของบุคลากรทุกคนในโรงเรียน โดยประเด็นที่ร่วมกันพัฒนานั้นเป็นเรื่องที่สอดคล้องกับสภาพ ปัญหาและความต้องการ ซึ่งแนวคิดเหล่านี้สอดคล้องและเหมาะสมอย่างยิ่งที่ผู้วิจัยเลือกใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนารูปแบบการพัฒนาคูให้มีสามารถในการ

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด นอกจากนี้ จากการศึกษาผลงานวิจัยของคนอื่น ๆ ได้ข้อค้นพบที่สอดคล้องกันว่าการพัฒนาครูโดยใช้การฝึกอบรมตามแนวคิดดังกล่าวเป็นรูปแบบที่เหมาะสม สามารถพัฒนาครูให้มีความรู้ทักษะการปฏิบัติงานในประเด็นที่ต้องการพัฒนาได้เป็นอย่างดี รวมทั้งเกิดเจตคติที่ดีต่อการปฏิบัติงานในเรื่องนั้น ๆ ดังเช่น ผลงานวิจัยของอนันต์ เพียรพานิชย์ (2550 : ออนไลน์) เรื่อง การพัฒนารูปแบบการพัฒนาครูสู่การปฏิรูปการเรียนรู้โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ดำเนินการวิจัยเป็น 2 ระยะ คือระยะที่ 1 การพัฒนารูปแบบการพัฒนาครูสู่การปฏิรูปการเรียนรู้โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ระยะที่ 2 เป็นการประเมินรูปแบบการพัฒนาครูสู่การปฏิรูปการเรียนรู้โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน กลุ่มตัวอย่างในการทดลองใช้รูปแบบเป็นครูต้นแบบการปฏิรูปการเรียนรู้จากโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายศรีปทุม จำนวน 22 คน ได้มาโดยการเป็นอาสาสมัคร ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาครูสู่การปฏิรูปการเรียนรู้โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานที่เหมาะสม มี 3 องค์ประกอบ ได้แก่ การวางแผนการพัฒนา การปฏิบัติการพัฒนา และการประเมินการพัฒนา ส่วนผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาครูโดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่า โครงสร้างรูปแบบการพัฒนาครู และกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวปฏิรูปมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด และมีประสิทธิภาพด้านความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความชัดเจน ความง่ายต่อการนำไปใช้อยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาครูโดยครูกลุ่มตัวอย่าง พบว่า โครงสร้างรูปแบบการพัฒนาครู มีความเป็นประโยชน์ ความเป็นไปได้ มีความถูกต้อง มีความเหมาะสม และครูมีความพึงพอใจต่อกระบวนการพัฒนาครูและการบริหารจัดการของผู้วิจัยด้านกระบวนการพัฒนาครู ด้านการอำนวยความสะดวก ด้านการสนับสนุน ด้านการสร้างความรู้ความกระจ่างชัด ด้านการมีส่วนร่วม ด้านการมีเสรีภาพทางการคิด อยู่ในระดับมาก ผลงานวิจัยของ บุญชวน วงศ์ษา (2550 : ออนไลน์) เรื่อง การเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญด้วยการประชุมปฏิบัติการ โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน โรงเรียนโนนค้อวิทยาคม จังหวัดศรีสะเกษ กลุ่มเป้าหมายหลักได้แก่ ครูผู้สอนในโรงเรียนโนนค้อวิทยาคม จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 24 คน และกลุ่มเป้าหมายร่วม ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2,3 , 4 และ 6 จำนวน 120 คน ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 120 คน และคณะกรรมการสถานศึกษาจำนวน 15 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการการประชุมปฏิบัติการการพัฒนาครู หลักสูตรการประชุมปฏิบัติการ นวัตกรรม และแบบวัดต่าง ๆ กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบ่งออกเป็น 4 ขั้นคือ ขั้นวางแผน ขั้นปฏิบัติการ ขั้นสังเกตและบันทึกผล และขั้นการสะท้อนผล หลักสูตรการประชุมปฏิบัติการแบ่งเป็น 3 ระยะ ดำเนินการประชุมปฏิบัติการ รวมทั้งสิ้น 40 ครั้ง เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามประเมินความรู้ความสามารถของครู แบบประเมินคุณภาพแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ แบบบันทึกการสังเกต แบบสอบถามความพึงพอใจโครงการการพัฒนา ผลการวิจัย พบว่า ครูที่เข้ารับการพัฒนามีความรู้ ความสามารถในการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญได้อย่างถูกต้อง และเป็นแผนที่มีความเหมาะสม โดยความรู้ความสามารถในการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูก่อนการพัฒนาอยู่ในระดับปานกลาง หลังการพัฒนาเพิ่มขึ้นเป็นระดับมาก และความพึงพอใจของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้ง ครู นักเรียน ผู้ปกครองนักเรียน และคณะกรรมการสถานศึกษา ต่อโครงการการพัฒนาครูอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ รัชนี้

ขวัญบุญจัน และสุวัฒนา สุวรรณเขตนิคม (2547 : ออนไลน์) เรื่อง การพัฒนารูปแบบการพัฒนาครูในการจัดทำ
สาระหลักสูตร กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544
กลุ่มตัวอย่างเป็นครูสอนสุขศึกษาและพลศึกษา ตั้งแต่ระดับชั้น ป.1-ม.6 จำนวน 65 คน จากกรุงเทพฯ และ
จังหวัดเพชรบุรี โดยแบ่งออกเป็นกลุ่มควบคุม 4 โรงเรียน ประกอบด้วย โรงเรียนราชวินิต โรงเรียนอนุบาล
เพชรบุรี โรงเรียนสายน้ำผึ้ง และโรงเรียนเบญจมเทพอุทิศ กลุ่มทดลอง 4 โรงเรียนประกอบด้วย โรงเรียนพญา
ไท โรงเรียนวัดดอนไก่อี๊ โรงเรียนบดินทรเดชา 1 และโรงเรียนพรหมานุสรณ์ ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล
3 ช่วง ช่วงที่ 1 การอบรมเชิงปฏิบัติการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน โรงเรียนละ 3 วัน ด้วยการใช้รูปแบบการจัดทำ
สาระหลักสูตรที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ช่วงที่ 2 การนิเทศติดตามผลหลังการอบรมเพื่อให้คำปรึกษาแนะนำและ
ประเมินพฤติกรรมการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอน ช่วงที่ 3 การประชุมสัมมนาสรุปผล และประเมินผลเจตคติ
ของครูผู้สอนเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาครู ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการจัดทำสาระหลักสูตรมีประสิทธิภาพต่อ
การพัฒนาครูผู้สอนสุขศึกษาและพลศึกษาในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ทั้งในกรุงเทพฯ และจังหวัด
เพชรบุรี กล่าวคือ ครูมีความรู้ความสามารถและเจตคติดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และทำให้ทุก
โรงเรียนได้สาระหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษาที่มีคุณภาพในระดับดี

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ที่เน้น
การคิดที่พัฒนาขึ้น สามารถส่งเสริมให้ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด อีกทั้งยังมีความ
พึงพอใจต่อการใช้รูปแบบดังกล่าว ดังนั้นจึงควรมีการนำผลการวิจัยไปใช้ ดังนี้

1.1 ผู้บริหารและผู้ที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการฝึกอบรมและพัฒนาครูในสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาควรส่งเสริมให้มีการนำรูปแบบการพัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้
ที่เน้นการคิด ซึ่งได้ผ่านขั้นตอนการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ไปใช้ในการพัฒนาครูให้มีความสามารถจัดการเรียน
การสอนเพื่อพัฒนาการคิดของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 จากผลงานวิจัยของประวิทย์ เอรารวรรณ์ และคณะ (2541 : บทคัดย่อ) ซึ่งได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผล
ต่อประสิทธิภาพการฝึกอบรมครูโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน พบว่า ปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างมากต่อการ
บรรลุความสำเร็จของพัฒนาครูคือ “ความพร้อมของโรงเรียน” อันได้แก่ ผู้บริหาร และครูต้องมีความพร้อมที่จะ
พัฒนาตนเอง ดังนั้นในการนำรูปแบบการพัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิดที่
พัฒนาขึ้นไปใช้ จะต้องคำนึงถึงปัจจัยดังกล่าวด้วย

1.3 การพัฒนาครูตามรูปแบบที่พัฒนาขึ้น มุ่งเน้นให้ครูสามารถเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด และนำไปใช้ในสถานการณ์ห้องเรียนจริง ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการนิเทศ ให้คำปรึกษา และให้ข้อมูลย้อนกลับอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นในการนำรูปแบบการพัฒนาครูไปใช้ จึงต้องมุ่งเน้นให้ครูที่เข้ารับการพัฒนาได้ปฏิบัติจริงอย่างต่อเนื่อง ภายใต้การดูแลช่วยเหลือของวิทยากร ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างให้ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิดอย่างมีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาค้นคว้าการใช้รูปแบบการพัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด ในบริบทพื้นที่โรงเรียนอื่นๆ ต่อไป โดยเน้นกิจกรรมของการนิเทศภายในอย่างเป็นระบบ และมีการศึกษาความสามารถในการคิดของนักเรียนที่เปลี่ยนแปลงไปภายหลังที่ครูนำแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิดไปใช้ในสถานการณ์จริง

2.2 ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด ร่วมกับตัวแปรอื่น ๆ เช่น ทักษะการอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ของครู

2.3 ควรนำแนวคิด การฝึกอบรมครูโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน การฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วม และการอบรมเพื่อแก้ไขปัญหาแบบครบวงจร ไปพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมครูให้มีความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดีในประเด็นอื่น ๆ เช่น การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

กมล สดุดะเสริฐ. (2540). การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติงาน พิมพ์ครั้งที่ 2.

กรุงเทพฯ : เจ. เอ็น.ที.

จกกลณี ชูติมาเทวินทร์. (2544). การฝึกอบรมเชิงพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : พี.เอ.อี.พี.

บุญชวน วงศ์ชา. (2550). สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2552. จาก

<http://www.sisaketu1.go.th/51/news/boonchon.doc>.

ประวิต เอรารวรรณ์ และคณะ. (2541). รายงานการวิจัยเรื่อง การศึกษารูปแบบการฝึกอบรมครูโดยใช้

โรงเรียนเป็นฐาน : การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตใน

การป้องกันโรคเอดส์. กรุงเทพฯ : สำนักงานโครงการพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการ

การประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ.

รับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา(องค์การมหาชน), สำนักงาน. (2547).

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545.

กรุงเทพฯ : พรักหวานกราฟฟิค.

_____. (มปป.). มาตรฐาน ตัวชี้วัดและเกณฑ์การพิจารณา เพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก

ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานรอบที่ 2 (พ.ศ. 2549 – 2553). กรุงเทพฯ :

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน).

วาสนา คุณาอภิสิทธิ์ (2547). สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2552. จาก <http://hdl.handle.net/123456789/534>.

สมบัติ การจนารักพงศ์. (2549). คู่มือการประเมินทักษะการคิด. กรุงเทพฯ : ธารอักษร.

อนันต์ เพียรพานิชย์ (2550). สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2552. จาก <http://www.drampra.ac.th/kk.htm>.